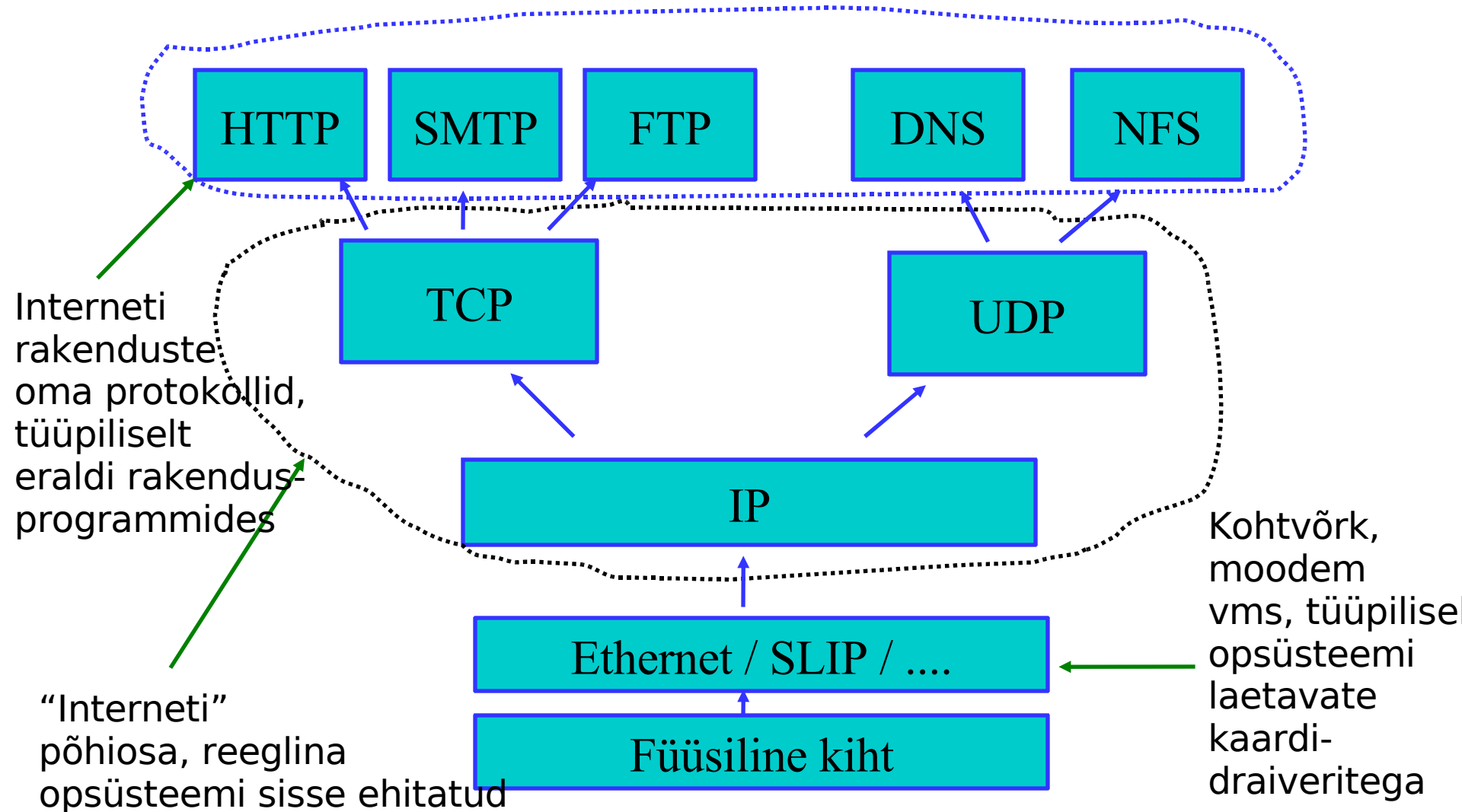

Sissejuhatus infotehnoloogiasse

interneti rakenduste tehnoloogia

Loengu ülevaade. Interneti rakendused.

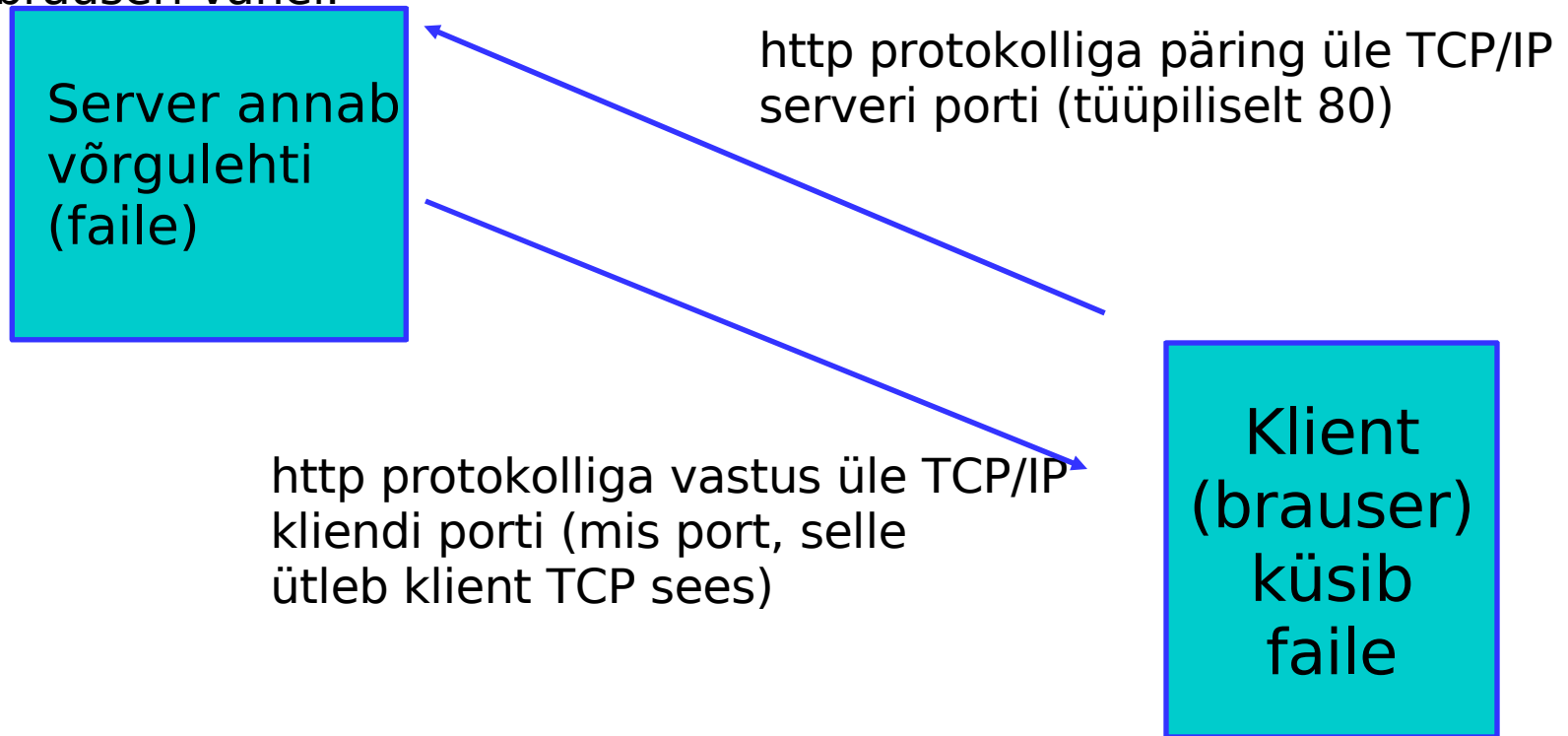
- Meeldetuletus: baasprotokollid, HTTP protokoll
- Failide tõmbamine ja serveerimine:
 - Kuidas http abil faili tõmmata
 - Kuidas http abil faili serveerida
 - Info saatmine serverile: cgi protokoll
- Mis brauseril sees on:
 - Html, css, javascript jne
 - Xml ja xslt
- XML
- Semantiline koosvõime, andmete esitus ja rdf
- Ontoloogiad

Kokkuvõte protokollindusest internetis

HTTP ühendused: failide küsimine ja nende andmine

- **HTTP on omaette protokoll**, mida kasutatakse veebilehtede, piltide, tekstifailide, zip failide jne jne saatmiseks veebiserveri ja brauseri vahel.

Kuidas html-faili tõmmata?

- Vaatame lihtsat java-koodi näidet:

<http://java.sun.com/docs/books/tutorial/networking/urls/readingURL.html>

- Lihtsamad brauserid ja brauseritaolised rakendused:

- lynx
- wget
- curl
-

Veebilehede (failide) serveerimine

- Veebilehed on lihtsalt failid, mille ette server paneb http-päise
- Veebileht (fail) võetakse reeglina kas:
 - olemasoleva failina arvuti kettal
 - tekstina, mille teeb iga kord uuesti mõni programm (cgi)
 - Programm võib olla külge-ehitatud veebiserverile (php, mod-perl jne)
 - ... või olla eraldi programm, mille server käivitab (klassikalised cgi-programmid)
- Vaatame tiny serverit näitena:
http://www.lambda.ee/images/8/89/Itsissejuhatus_tiny.zip

Andmete saatmine serverile: cgi

- URL-i lõpus (peale ?) oleva teksti saab serveri kutsutav programm (nn cgi-programm) kätte
- Brauser saadab vormi info cgi-kodeeritult nii: `a=1&b=35` jne, kus a ja b jne on välja nimed, võrduse järel aga kasutaja sisestatud väärtused
- Vaatame cgi näiteid tiny serveri pealt:
 - `http://localhost:8000/cgi-bin/proov.sh?asas`
 - `http://localhost:8000/cgi-bin/adder?2&3`
 - `http://localhost:8000/cgi-bin/proov.py?a=2&b=14`

Brauser oskab mitut keelt

- Iga normaalne brauser mõistab:
 - Html
 - Css
 - Javascript
 - Xslt
 -
- Kust lugeda:
 - Ametlikud standardid: <http://www.w3.org>
 - Tutorialid: <http://www.w3schools.com>

- HTML:
 - **Teksti paigutamise / lehe kujundamise keel**
 - Näited kohapeal
 - Loe: <http://www.w3schools.com/html/default.asp>
 - Standard: <http://www.w3.org/TR/html401/>
- Mis on XHTML:
 - Praktiliselt seesama, mis HTML (samad tagid jne)
 - Tagid peavad olema väikeste tähtedega
 - Peab olema korrektses XML süntaksis (tagi suletud jne)
 - Paar XML-i lisaknihvi ka (namespaced jne)

- **Eriti täpset teksti paigutust ja kujundust võimaldav keel HTML täienduseks**
- Näited kohapeal
- Uuri lisaks: <http://www.w3schools.com/css/default.asp>

- **Brauseri programmeerimiskeel: javascripti programmid töötavad otse brauseris: muudavad html-i, css-i, võtavad ühendust serveriga jne jne**
- Näited kohapeal
- Uuri lisaks: <http://www.w3schools.com/js/default.asp>

Javascript, CSS, asynchronous queries

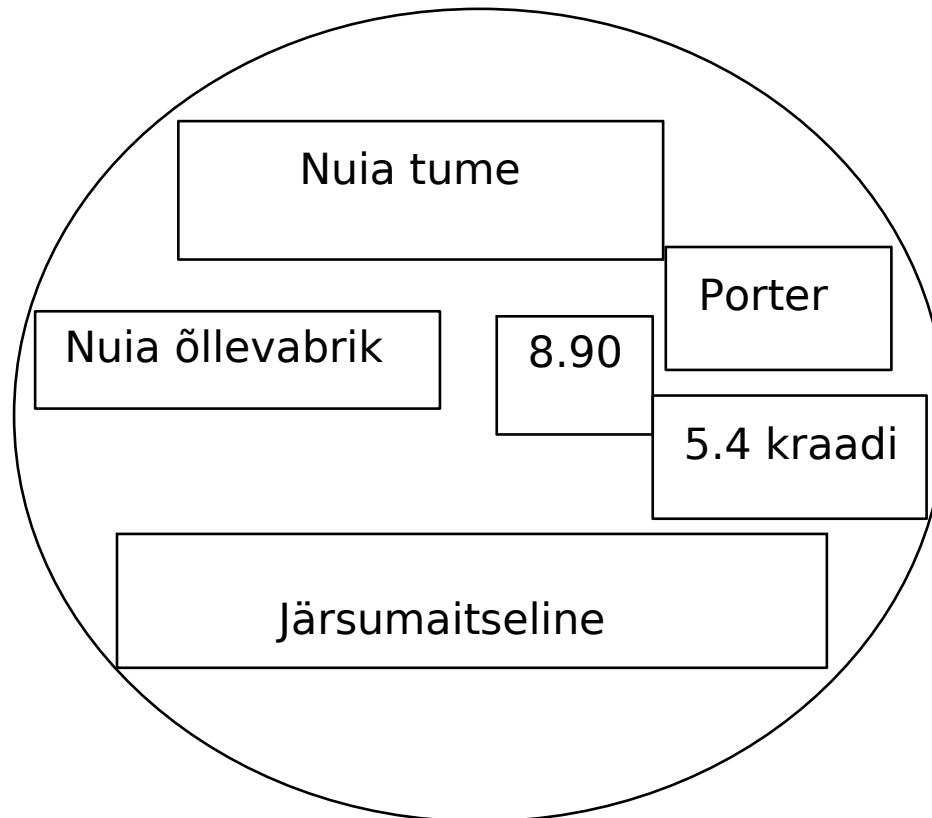
- **DHTML** tähistas: HTML+CSS+Javascript
- **AJAX** tähistab: HTML+CSS+Javascript+async. Queries
- Vaatame näidet:
 - <http://www.papermountain.org/demos/live/#>

XML tähendab ...

- **eXtensible Markup Language**
- XML on:
 - Struktureeritud teksti esitamise formaat.
 - XML standard ütleb, kuidas teksti struktuuri märgistada.
 - Üllatavalt lihtne.
 - Väga levinud ja ei ilmuta kadumise märke: vastupidi.
- XML ei ole:
 - Programmeerimiskeel.
 - Mida intelligentset või automaatset.
 - Imevahend.
 - Kasutu.

Tüüprakendus

- Meil on mingid andmed.
- Neid on vaja faili kirja panna ja hiljem arvutiga töödelda ja teistele edasi saata.
- Olgu meil info mingi õllesordi kohta:

Kuidas seda faili kirja panna?

■ Variant 1: inimkeelsena.

Nuia tumeda tootja on Nuia õllevabrik. Porteri tüüpi õlu. Kangus 5.4 kraadi. Järsumaitseline. Hind 8.90.

- Oleks hea variant, aga arvutiga praktiliselt lootusetu töödelda.

■ Variant 2: CSV (comma separated values)

“Nuia tume”, “Nuia õllevabrik”, Porter, 8.90, 5.4, Järsumaitseline

- Päris hea ja väga levinud variant.
- Failis ei saa öelda, mis tähestikus (õ, ä jne kodeering).
- Vaja on eraldi öelda, mida väljad tähendavad (selleks saab kasutada päiserida).
- Põhiprobleem: järgmisel slaidil

CSV ja muude tabelkujude põhiprobleem

- CSV ja muud tabeliformaadid esitavad infot tabelina:

- See ei sobi hästi, kui tabeli ruutudes peaks olema alamtabelid.
- Näiteks, kui:
 - Tahaksime sisestada aadressi: riik, linn/küla, tänav, maja/krt
 - Hinna juures on hinnaühik (EEK, EUR, jne)
 - Jne
- SQL andmebaasides kasutatakse siis abitabeleid ja neid siduvaid kunstlikke ID-numbreid, mis pole seotud algse dataga.

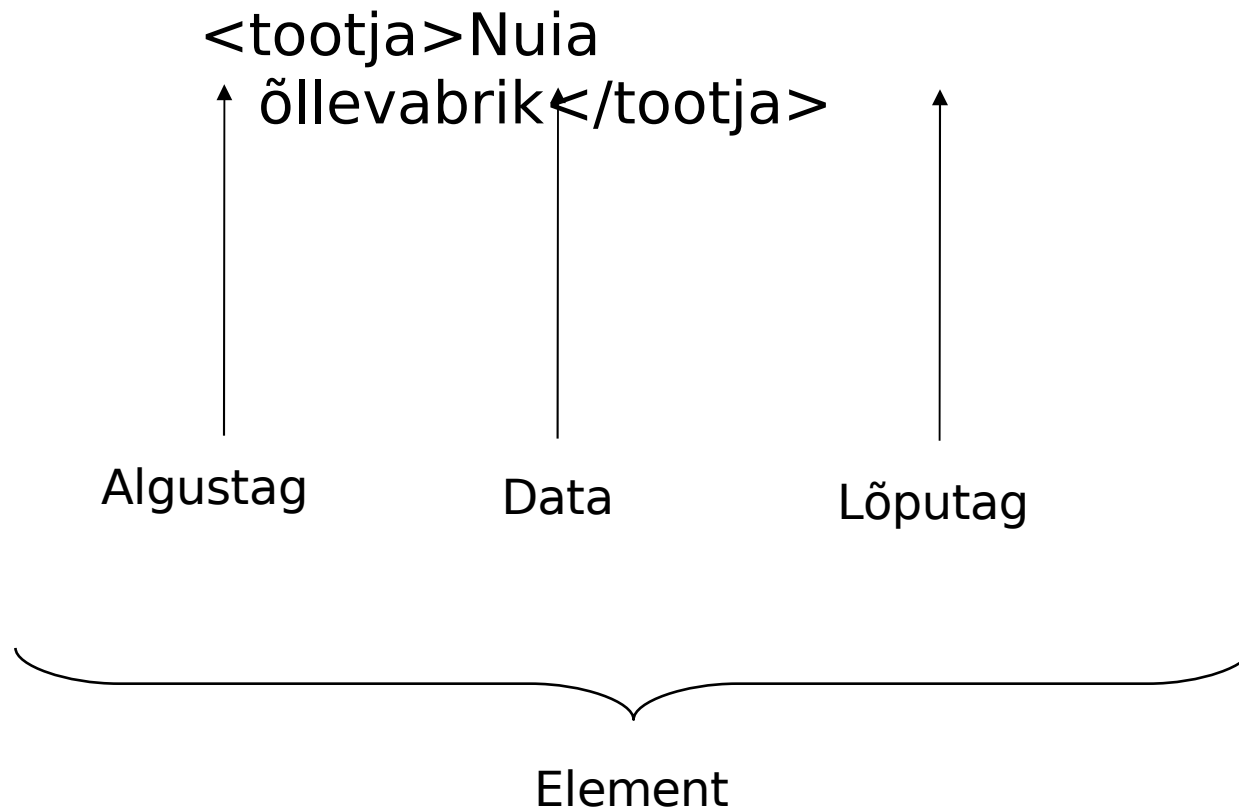
XML viis eelmist infot kirja panna

- **XML-s “pakitakse” infoväljad kirjeldavate nn tag-de vahele:**

```
<olu>
  <nimi>Nuia tume</nimi>
  <tootja>Nuia õllevabrik</tootja>
  <tyyp>Porter</tyyp>
  <hind>8.90</tyyp>
  <kangus>5.4</kangus>
  <maitse>Järsumaitseline</maitse>
</olu>
```

- Pluss: saab töödelda arvutiga nagu CSV-d
- Pluss: inimesele kohmakas lugeda, kuid siiski üheselt arusaadav.
- Miinus: tekst on pikem, kui CSV puhul.
 - Sellest saab üle: kokkusurumine (zip, gz, jms pakkijad).

XML tagid

Tagide põhieelis

- Elemendid võivad sisaldada teisi elemente:

<olu>

<nimi>Nuia tume</nimi>

<tootja>

<nimi>Nuia õllevabrik</nimi>

<aadress>

<küla>Nuia</küla>

<tänav>Tallinna mnt</tänav>

<maja>2</maja>

</aadress>

</tootja>

<tyyp>Porter</tyyp>

<hind>8.90</tyyp>

<kangus>5.4</kangus>

<maitse>Järsumaitseline</maitse>

<olu/>

HTML ja XML

- Info pannakse “tag”-ide vahele: infol on sildid
- HTML: “tag”-del visuaalne semantika

****Siin on paks tekst****

<i>Siin on kaldkirjas tekst**</i>**

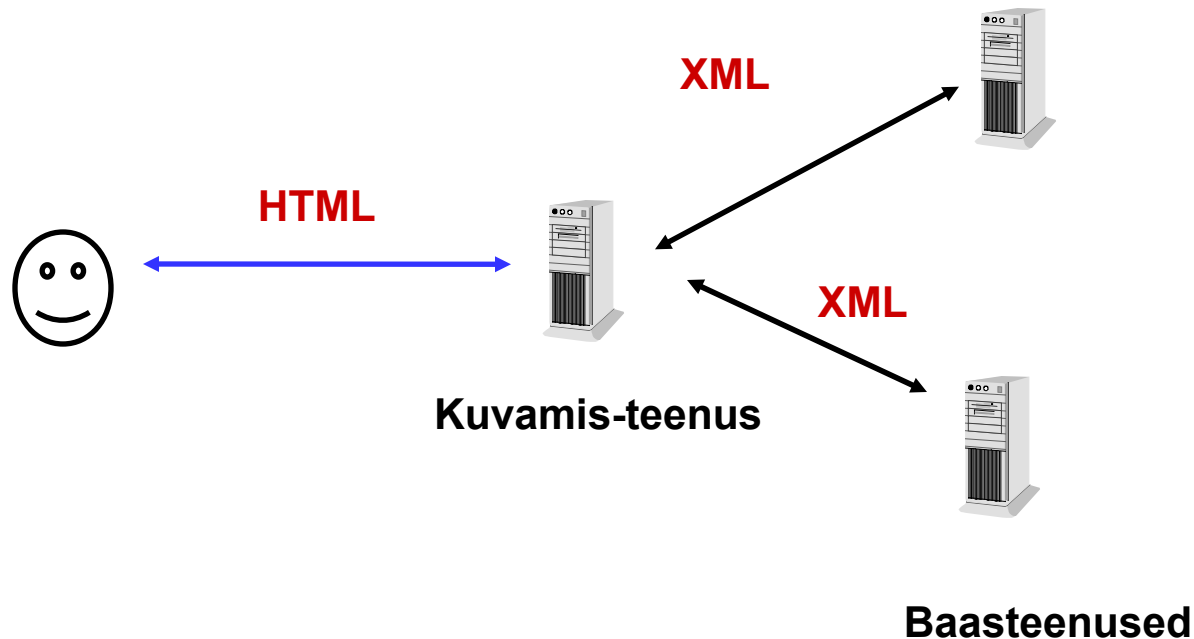
- XML: “tag”-del semantika puudub

<autor>Tanel Tammet**</autor>**

<minuaadress>Kuiv 9**</minuaadress>**

Võrguteenused

- Probleem: väga raske, pea võimatu on teha programmi, mis loeks teisest serverist HTML-lehekülgi.
- Idee: teeme võrgulehekülgi XML-is, nii et programm teises arvutis suudaks neid lugeda

■ Semantiline koosvõime:

peame silmas andmete (nimed, arvud, kuupäevad, tekstid jne) sisulist kättesaamist edasist töötlemist võimaldaval kujul, mitte lihtsalt nende kuvamist näiteks gif-piltidena

Semantic web: projekt

- Eesmärk: pakkuda XML-põhiseid keeli ja luua standardeid, mille abil kirjeldada asju (internetis) ja (XML) keeltevahelisi seoseid.
- Soovitav tulemus: saab teha tarkvara, mille abil XML-datat saab ühest programmist teise saata, nii et info kaduma ei lähe.
- Esmajoones vaja:
 - objektide kirjeldamise keel
 - mõistete omavaheliste seoste ja reeglite keel
- Projekti juht: Tim Berners-Lee ([http, www](http://www.w3c.org) ja esimese brauseri autor, w3c juht).

■ Ülevalt alla:

Tõestuste keel

Täisloogika

Ontoloogiad

Ontoloogiakeel (Owl ja tema alamhulgad)

Asjade kirjelduskeel (RDF ja RDFS)

Nimede unikaliseerimine (XML namespaces)

Süntaks (XML)

Transport (http, https, SOAP, tcp/ip ...)

Mis puudub?

- Üks programm peab teise programmi antud XML-ist SISULISELT aru saama
- Õllepartiide otsimise server:

Hulgimüüja A annab infot:

```
<beer>  
  <name>Guinness</name>  
  <price>100</price>  
</beer>
```

Hulgimüüja b annab infot:

```
<olu>  
  <mark>Guinness</mark>  
  <hind>100</hind>  
</olu>
```

Hulgimüüja C annab infot:

```
<porter>  
  <name>Guinness</name>  
  <price>100</price>  
</porter>
```

Erinevad keeled

- Peame teadma, et:

BEER = ÕLU
PORTER on ka BEER

- Ei ole lootust teha “ette valmis” kõiki keeli
- On olemas alamkeeled (üldine toodete keel, õllede keel Eestis, Tshehhis, Hiinas, õllede keel Tartu Õllefabrikus ja Sakus, ...)
- Keeli on vaja omavahel tõlkida
- Tõlkimiseks on vaja reegleid ja elementaarset arusaamist

Nimede unikaliseerimine: XML namespaces

■ Idee:

- iga tagi ette saab kirjutada, mis keeles ta on `<keel:tag>`
- keelte nimedeks kasutatakse URI-sid (URL-e)

■ Näide:

```
<?xml version="1.0"?>
<rdf:RDF xmlns:rdf="http://www.w3.org/1999/02/22-rdf-syntax-ns#"
          xmlns:dc="http://purl.org/dc/elements/1.1/"
          xmlns:ex="http://www.example.org/terms/">
  <rdf:Description rdf:about="http://www.example.org/index.html">
    <ex:creation-date>August 16, 1999</ex:creation-date>
    <ex:language>English</ex:language>
    <dc:creator rdf:resource="http://www.example.org/staffid/85740"/>
  </rdf:Description>
</rdf:RDF>
```

Asjade kirjeldamine: RDF

- Idee:

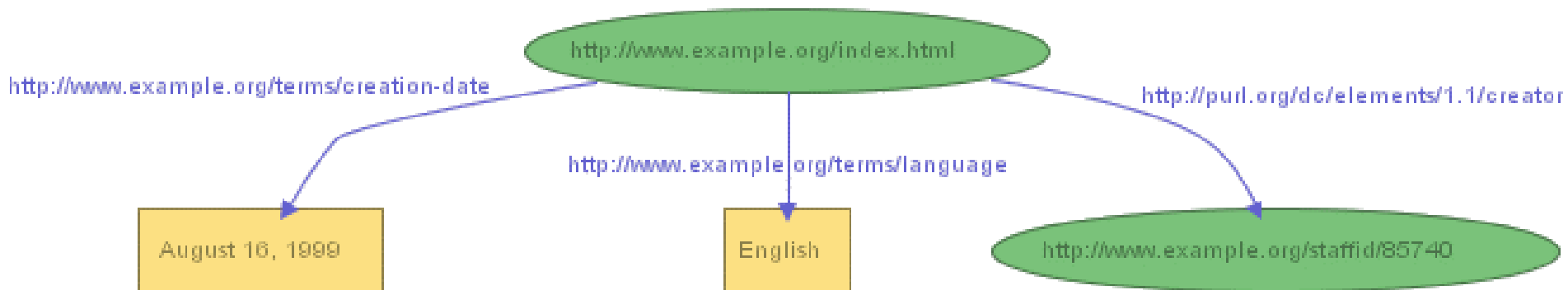
- Kõik kirjeldused on kolmikud: [objekt, omadus, väärtus]
- Predikaadina: omadus(objekt,väärtus)
- Kõik need kolm võivad olla URI-d

kirjelduskeel RDF

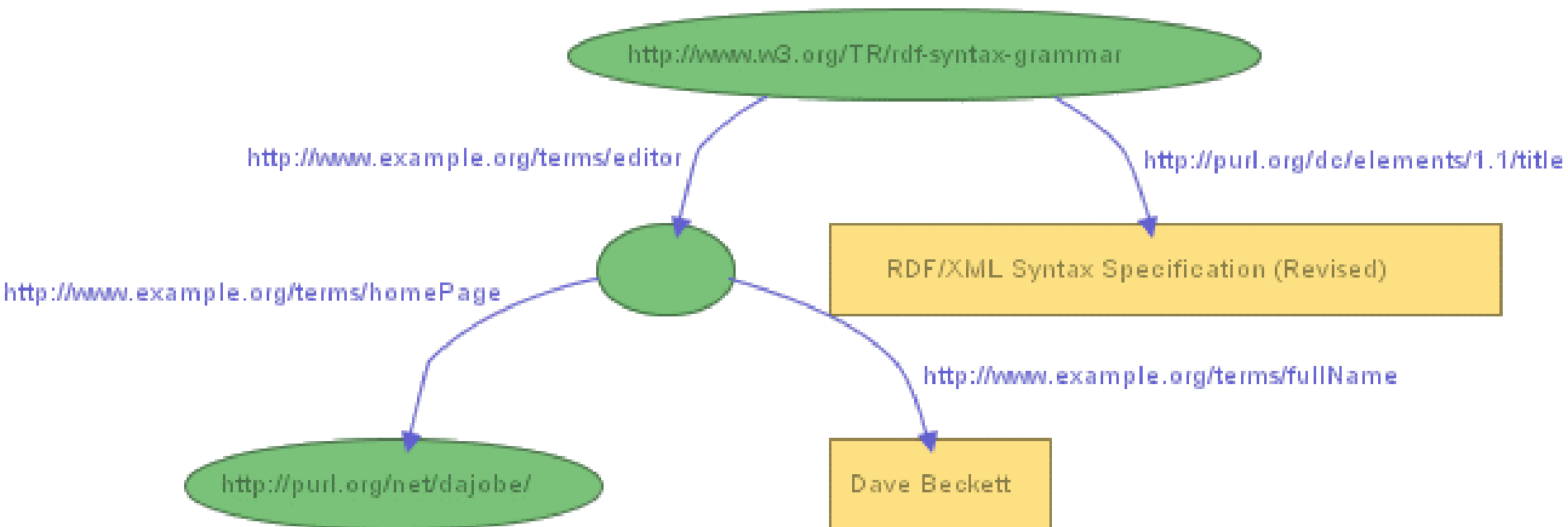
```
<?xml version="1.0"?>
<rdf:RDF xmlns:rdf="http://www.w3.org/1999/02/22-rdf-syntax-ns#"
          xmlns:dc="http://purl.org/dc/elements/1.1/"
          xmlns:ex="http://www.example.org/terms/">
  <rdf:Description rdf:about="http://www.example.org/index.html">
    <ex:creation-date>August 16, 1999</ex:creation-date>
    <ex:language>English</ex:language>
    <dc:creator rdf:resource="http://www.example.org/staffid/85740"/>
  </rdf:Description>
</rdf:RDF>
```

Kirjelduskeel RDF

- <http://www.example.org/index.html> has a creation-date whose value is August 16, 1999
- <http://www.example.org/index.html> has a language whose value is English
- <http://www.example.org/index.html> has a creator indicated by <http://www.example.org/staffid/85740>

kirjelduskeel RDF: sügavam puu

- Praktiline viis edasiminekuks semantilise koosvõime osas

Soovitame esitada andmeid veebilehel selliselt, et:

- andmed oleks harilikul (suvalisel) inimloetaval html-kujul tekstidena. xml formaat ei ole tingimata vajalik.
- harilikul html-lehel olevate andmejuppide ümber pannakse RDFa formaadis metainfo, mis ütleb automaattöötlejale, mis andmetega on tegemist
- lisatav metainfo ei muuda lehe algset väljanägemist ja üldjuhul ei dubleeri lehel juba olevat infot

■ Näide 1

Algse html-teksti

```
<tr>
  <td>Jaanus Kask</td>
  <td>6024554</td>
  <td><a href="http://kask.googlepages.com">kliki siia</a></td>
</tr>
```

asemel on html-tekstiks RDFa järgi annoteeritult

```
<tr about="#jaanus_kask">
  <td property="er:nimi">Jaanus Kask</td>
  <td property="er:telefon">6024554</td>
  <td><a rel="er:koduleht"
    href="http://kask.googlepages.com">kliki siia</a></td>
</tr>
```

- Annotatsioonide kasutusstenaarium:
 - Asutused annoteerivad oma harilikke veebilehti ise
 - Üldportaalid loevad asutuste lehtedelt regulaarselt neid huvitavat infot ja lisavad seda oma andmebaasi
 - Üldportaalid kasutavad oma andmebaasi erikuvamiste ja eripäringute jaoks

Protseduraalne vs deklaratiivne

- Protseduraalne info esitus:

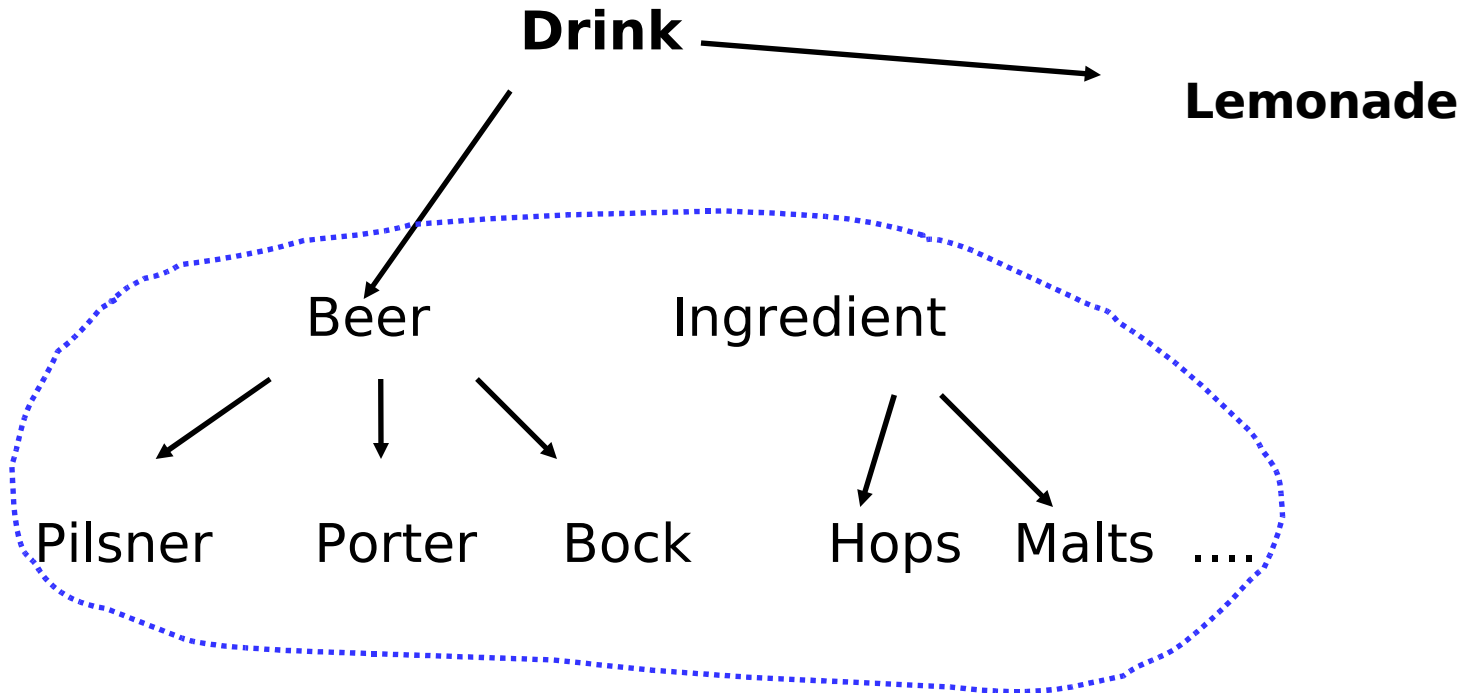
info on programmi sisse kodeeritud.

- Deklaratiivne info esitus:

info on eraldi reeglitena (failis), mida reegleid kasutav algoritm rakendab

Ontoloogiad

- Mis on ontoloogiad: “maailma mudelid” ehk mõistete hierarhiad

- Eri valdkondades on oma ontoloogiad
- Ilmselt ei õnnestu panna kõiki programme kasutama samu “standardontoloogiaid”